

Arhitekt Olev Siinmaa ja moodsa linna kuvand

Triin Ojari

Möödunud aastal peeti Pärnu linnaarhitekti Olev Siinmaa 130. sünniaastapäeva. Kaua mööblimeistrina töötanud Siinmaa alustas arhitektitööd alles küpses eas, tema ehitatud looming jääb nappi sõdadevahelisse 20 aastasse, ometi on tema tegevus lahutamatu kuurortlinna Pärnu kuvandist. Nii tema loodud arhitektuur kui linnaehituslikud kavandid peegeldavad hästi seda ajaloolis-sotsiaalset ruumi, milles ta 1920.-30. aastatel tegutses.

Seega: millist linnaruumi enne II maailmasõda Pärnus ehitada taheti ja kellele see oli suunatud? Kaasaja ka arhitektuuriuurimuses on juurdunud ruumikäsitlus, mille kohaselt ruum on otseselt seotud ruumis toimivate ühiskondlike protsessidega, igapäevaste praktikatega, mis meie keskkonda “toodavad”. Meie eluruum on osa meie identiteedist. Siit ka arusaam elukeskkonna poliitilisusest – on ju ruumi tootmine seotud võimu rakendamise ja taastootmisega. Linnakeskkonnas kattuvad erinevad huvifäärid ja tähendused: majandus ja äri, personaalsed sümbolid jne.

Pärnu kui moodsa, uue valgeseinalise funktsionalistliku arhitektuuriga linna kujundi esile kerkimine 1930. aastatel nii massi- kui erialameedias kannab endas tugevat ametliku võimu representatsioonipüüdu – kinnistada pilt kaasaegsest kuurortlinnast, mille ehitatud keskkond käib kõigiti ajaga kaasas ning igal sammul oleks näha, et linn ehitab, rajab ja loob. Arhitekti kui eriala professionile tähendas see kaasaegse kuurortlinna rajamist, uusi hoonetüüpe, uut tüüpi tellijat. Personaalsel, argielu tasandil tähendas uus arhitektuur ja suvituslinna teke uut elustiili, kohalikele elu turismihooaja rütmis, kokkupuudet välismaailmaga, võõrkeeli, uute moodsate ehitiste võtmist kui midagi, mis käib selle moodsa kuurortelu juurde. Linnaruumis käib paratamatult nii nähtav kui varjatum võitlus – kellel on õigus end valitseva linna kuvandiga samastada, kes ja kui palju on linnas nähtav, missugust vormikeelt või ruumi ehituslikus plaanis eelistatakse ja miks?

Arhitekti ja avaliku võimu roll

Kaasajal minnalaskmispoliitkast kantud ehitatud keskkonnas kõneldakse palju nn. kõva käe poliitikast, ehituspoliitika tsentraliseerimisest, vettpidavate visioonide ja strateegiliste arengukavade vajalikkusest linnaehituses. Kui mitte tahta minna tagasi kuninglike isevalitsejate aega, siis loomulikult on sobivaks paralleeliks ajast, kui asjad olid teisiti, just esimese Eesti Vabariigi periood, noore demokraatliku riigi sünd ja toonane suhtumine ehituspoliitikasse. Urbaniseerumine, masstootmine, tehnoloogia ja ehitusmaterjalide areng, linnastumisega kaasnevad uued ehitustüübid, tuleohutus- ja hügieeninormatiivid, sotsiaalne utopism – kõik see vajas kogu Lääne-Euroopas ja ka tsaaririigi provintsist iseseisvaks riigiks ümber sündivas Eestis riiklikku reguleerimist, normeerimist. Teist samaväärset jõudu väljaspool riiklikku võimu poleks ka olnud, erasektor oli veel väike ja kitsas sektoris tegutsev. Võrreldes tänapäevaga oli Pärnu linna ehitusosakonna suunatus väga instrumentaalne, otsestele ehitusprojektide kavandamisele või läbivaatamisele suunatud – toona oli tavaline praktika, et linnaarhitekt kavandas linna tellimusel avalikke hooneid (vaadake kas või Herbert Johansonitegevust Tallinnas). Kui Siinmaa 1925. a. aprillist Pärnu linnavalitsusse tööle võetakse, siis seati kaks tingimust: ta ei või ametisoleku ajal eraisikutele projekte koostada ja linna tellimusel tehtud projektide eest tasutakse talle eraldi.

Tugev linnavõim avaldus ka linna strateegilises kujundamises. Pärnu spetsiifikaks sai kuurortlinna arendamine, milleni jõuti peale I maailmasõda, kui mitmed olulised tööstused (Waldorfi tselluloositehas) hävisid, edukat kaubandust polnud ja linna tulubaas vajas täiendust. Kui esmalt hakati teadlikumalt tegelema kuurordi mudaravi poolega (massiturism, palgaline puhkus ja isegi meres ujumine olid toona tundmatud asjad!), siis 1930-ndate lõpuks turundas Pärnu end juba puhkuse ja lõbusa ajaveetmise sihtkohana. Sarnaselt teistele Lääne-Euroopa rannikulinnadele oli linn tugev ehitaja ja omanik: linnavõim ehitab nii mudaravila, Rannahotelli kui rannahoone (kõigi üks autoreid on ka Siinmaa), ostab Ammende villa suverestoraniks, rajab Rannapargi, velodroomi, tenniseväljakud, keeglihoone, korraldab vabaõhukontserte, soosib suvekorterite ehitust ja heakorda. Kui 1920. aastal käis Pärnus umbes 1200 suvitajat, siis 1930-ndate lõpuks oli nende arv üle 8000, neist üle poole välismaalased, enamikus rootslased. Linn eelisarendas teadlikult maksujõulisele kuurordikülalise mõeldud keskkonda, selle nimel oldi nõus

pingutama, kokku hoidma, suurt vaeva nähti ehitiste jaoks riigilt toetuste ja ehituslaenude saamiseks.

Turismist sai tööstus, kaasaja linnamajanduse keele rääkides toimus Pärnus juba 1920.-30. aastatel nihe tööstusele põhinevast majandusmudelitest teenusepõhisele mudelile, linn mõtles küllaltki palju äriterminites, tajus konkurentsi teiste Eesti kuurortidega ja rõhus elitaarsusele – olgu selle tunnistajaks siis väliskülaliste arvukus kui linna soojad suhted president Konstantin Pätsiga. Selles valguses nn. valget funktsionalismi vaadates oli see osa linna turismile suunatud kuvandist.

Pärnu täna

Kaasaja linnaehituslike arengute kontekstis on Pärnu rannaala näide, kus mitmed ajaloolised võtted (kuurordi rajamine, ajaveetmiskeskuste koondamine mere äärde, linna turundamine terviklikuna müüdava keskkonna abil) on aktuaalsed ka kaasajal, ehkki vahepeal toimunud mahuline skaalanihe on meeletu. Pärnu nõukogudeaegsed „tervisevete kombinadid“ valmistasid ruumiliselt ette 1990. aastate linnaehitusliku neoliberalismiga tulnud pööret, kus tasuvusmarginaalid nägid ette vaid suuri ja väga suuri ehituslikke arendusi.

Kadunud on linna kui arendaja ja omaniku juhtroll ehitustegevuses, kogu maailmas on mereäärsed piirkonnad saanud era- ja avalikku raha liitvate *Public Private Partnership*-arenduste õnnelubaduseks, kus kasutatakse nn. lipulaevade ehitusstrateegiat – suuri, kujundit loovaid kinnisvaraarendusi. Võib koguni öelda, et eestiaegne rannahoone oma sümboolse seenrõduga ning uue aja konteiner-tüüpi, asukohaga igasugust sidet vältiv hiiglaslik „Tervise paradiis“, kumbki Pärnu ranna oma otsas, tähistavad kujundlikul ajateljel süütu vabaaja arhitektuuri tekkimist ja selle kommertsialiseerumist, nihet nii ruumilistes ideaalides kui vahendites, kuidas supelkülalistes elamusi ja tarbimisiha tekitada.

Kaasaja arhitektuurist kui brändist jutlustav Anna Klingmann kirjutab, et elamusmajanduses on elamus ise muutunud tooteks: me ei tarbi enam objekte, vaid aistinguid ja elustiile. Uues brändimaastike keskkonnas ei tähista majad enam seda, kus

me elame või töötame, vaid seda, kellenä me ennast kujutleme. Pärnu eestiaegse kuurordi sünd on põnev nii arhitektuuriajaloo kui sellega vahetult seotud, võimusuhteid sümboliseeriva ja tähistava ruumiajaloo poolest.